

Теоретичний аналіз схильності до девіантної поведінки дітей шкільного віку

Анна Келюх¹, Олена Сазонова²

Кафедра теорії та філософії права,
Національний університет "Львівська політехніка",
УКРАЇНА, м. Львів, вул. С. Бандери, 12,

¹ E-mail: labau@i.ua

² E-mail: lenochka_ivanova@mail.ru

Abstract – *We need to work hard with the problem of deviance not only in theory but also in practical aspect to at least deal with it. Relevance of the study of deviant behavior due to the fact, that through various processes, which have a place in modern society, we are faced with a crisis in all spheres of life. Herewith rapidly are filled social space deviant values, violations of a great part of the people of the existing law and morality. This problem is particularly acute stands for adolescents and young, that in the future must determine for themselves the value, priorities, ways of adapting. As Lviv, Lviv's teens committed crimes over 100 at last year, the first month 2013 – 8 crimes. According to law enforcement, minors often delay "hot" during the theft and sale of drugs. Therefore it is necessary to organize various lectures on the ethical and juridical topics, illustrating them with specific examples from life, encourage children to think about their actions and the typical situation of the regulations, conduct awareness training for children of their place in society.*

Ключові слова – девіантність, підлітки, чинники девіантності, корекція девіантної поведінки, вплив відео-ролику, експериментальне дослідження.

I. Вступ

Стаття написана для того, аби читач усвідомив причини та методи боротьби з девіантною поведінкою дітей шкільного віку. Саме тому розроблений експериментальний план дослідження, у якому будуть використані матеріали з книги «Про закон дітям: Кримінальний кодекс» та короткий відео-ролик. Основна мета: спромогтися пояснити дітям наслідки девіантної поведінки, розповісти про покарання в рамках Кримінального кодексу. Очевидно, що такого роду лекція мала б вплинути на рівень девіантності школярів. Очікується, що діти зрозуміють реальність наслідків неправомірної поведінки та можливість покарання. Існує припущення, що на школярів, у яких рівень девіантності вищий, матеріали з книги та відео-сюжет вплинуть більше, ніж на школярів, котрим притаманний нижчий рівень девіантності.

II. Природа девіантної поведінки

Девіантна поведінка являє собою систему вчинків особистості, що відхиляється від загальноприйнятої норми (норми психічного здоров'я, права, культури, моралі тощо) [6]. Девіації у поведінці можуть трактуватися як позитивні, так і негативні. У разі позитивних девіацій йдеться про нестандартну особистість, для якої характерними є оригінальні, творчі ідеї, що мають суспільну значущість і, загалом, свідчать

про успішний процес соціалізації та відіграють позитивну роль у прогресивному розвитку суспільства загалом. Негативні девіації пов'язані з тим, що особистість не засвоює позитивного соціального досвіду, не може адаптуватися до моральних цінностей і норм поведінки, які відповідають вимогам суспільства, хоча й може досить добре знати ці норми [2].

Девіантна поведінка особливо характерна для підліткового віку. Підліток, на думку К. Левіна, знаходиться в стані "маргінальної особистості": він вже вийшов з дитячого віку, але ще не став дорослим [3]. В цьому віці підліток стикається з багатьма труднощами та не завжди при зустрічі з новою ситуацією може знайти адаптивні способи її вирішення.

Психологічні причини девіантної поведінки підлітків розподіляються на зовнішні (виявляються в недоліках сімейного та шкільного виховання) та внутрішні (пов'язані з наявністю певних характеристик індивіда, що ускладнюють процес його соціалізації). Внутрішні психологічні чинники включають наявність у людини психопатії або акцентуації окремих рис характеру. Ці відхилення виражаються в нервово-психічних захворюваннях, психопатіях, неврастеніях, межованих станах, що підвищують збудливість нервової системи і які обумовлюють неадекватні реакції [4]. Н.Ю. Максимова вважає, що девіантна поведінка особистості часто пов'язана з її важковиховуваністю у дитинстві. Автор зазначає, що тривале незадоволення життєво важливих потреб особистості може призвести до активізації психологічних захистів, результатом чого є формування особистісних новоутворень, що викривлюють сприйняття довкілля на користь уявлень, які задовільняють суб'єкта [5].

Як зауважує І.С. Кон, девіантну поведінку особистості (в негативному розумінні цього поняття) можна поділити на дві великі категорії. По-перше, це поведінка, що відхиляється від норм психічного здоров'я, коли йдеться про наявність психопатології. По-друге, це поведінка, що порушує соціальні та культурні норми і особливо правові [1]. На думку В.Д. Менделевича, девіантну поведінку людини можна визначити як систему вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим в суспільстві нормам і які виявляються у вигляді незбалансованості психічних процесів, неадаптивності, порушенні процесу самоактуалізації або у вигляді ухилення від етичного і естетичного контролю за власною поведінкою [4].

III. Чинники девіації

На формування девіантності підлітків впливає два основних чинники: 1. Фактор, пов'язаний з педагогічною занедбаністю, коли батьки не приділяють уваги інтелектуальному, моральному розвитку дитини і вона виявляється інтелектуально-пасивною. Відсутність необхідних культурно-етичних уявлень та навичок заважає підлітку правильно орієнтуватися в спілкуванні з однолітками, веде до конфліктів, відчуження. Дитина стає "важкою" і для однолітків, і

для вихователів. 2. Девіантність як відповідь на несприятливі зовнішні дії (грубі, образливі дії батьків, нетактовність вчителя, переживання несправедливості, образи, страху, пригноблення тощо) або проблеми, які виникають у зв'язку з особливостями перехідного періоду. Якщо вони не фіксуються і не посилюються неправильними діями батьків, вчителів, то ці труднощі тимчасовими і такими, які зазвичай проходять та не призводять до серйозних негативних вчинків.

IV. Шляхи корекції девіантної поведінки

Існує багато практик щодо корекції девіантної поведінки. Аналіз сучасної теорії й практики корекції девіантної поведінки (С. Бадмаєв, І. Козубовська, О. Карабанов, В. Оржеховська, Ю. Репецький, І. Підласий) свідчать про те, що психологічна корекція такої поведінки має ряд переваг, для неї характерні концептуальна визначеність та відносна простота методів, вона безпосередньо спрямована на поведінкові зміни і має лише практичний характер. Серед інших її переваг можна підкреслити значний спектр можливостей і наочну результативність методу. [1]

Стратегічними цілями корекції девіантної поведінки можуть бути:

- формування конструктивної мотивації (позитивних цінностей; орієнтація на виконання соціальних вимог та самозбереження);
- інтеграція індивідуального досвіду;
- удосконалення саморегуляції;
- підвищення стійкості до стресів та розширення ресурсів особистості (виробка життєво важливих навичок та вмінь);
- усунення або зменшення проявів дезадаптивної поведінки;
- розширення соціальних зв'язків та позитивного соціального досвіду особистості;
- підвищення рівня соціальної адаптації.

Висновок

Для розширення спектру сучасних теорій та практик корекції девіантної поведінки планується проведення дослідження, в основу якого покладено план для двох нееквівалентних груп з тестуванням до і після випробування.

Таким чином, заплановано експериментально дослідити схильності школярів до девіантної поведінки. Учасниками дослідження будуть 30 дітей (15 – експериментальна і 15 – контрольна група) віком 13-14 років. У експериментальній групі виділяться ще дві підгрупи з вищим і нижчим рівнем деструктивності. Буде проведена міні-лекція у доступній формі, у якій йдеться про покарання дітей за незаконні дії (за матеріалами книги «Про закон дітям: Кримінальний кодекс»). Крім того буде показано фільм-інтерв'ю людини, яка переступила рамки закону. І лекцію, і фільм буде проаналізовано разом з дітьми з метою зниження рівня девіантності. Для встановлення рівня значущості розбіжностей показників передекспериментального та постекспериментального тестувань використовується t-критерій Стьюдента. Припускається, що саме такий експериментальний план дозволить встановити межі ефективності використання відео-роликів, обговорення ситуацій установки підлітків до девіацій.

References

- [1] S. Nemchenko, Portrait of deviant adolescents. Psychological correction of deviant behavior of secondary school pupils: guidelines for teachers, psychologists in secondary schools. Zaporozhye: Premier, pp. 192-198, Apr. 2005.
- [2] O. Bondarchuk, Psychology of deviant behavior: Lectures. Kyiv: MAUP, p. 5, Apr. 2006.
- [3] K. Levin, Resolution of social conflicts. St. Petersburg: Speech, Apr. 2000.
- [4] D. Mendelevich, Clinical and Health Psychology. Moscow: MEDpress-Inform, pp. 120-134, Apr. 2005.
- [5] N. Maxymova, Extracurricular activities with intractable school pupils: Guidelines. Kyiv: IZMN, Apr. 1997.
- [6] I. Kon, Psychology of early adolescence. Moscow: Education, Apr. 1989.